

“Hoe meer je weet, hoe kleiner de kans dat je rechten ontnomen worden”

Inhoud

1. Inleiding	pagina 3
1.1 Doelstelling van het project	
2. Uitgangspunten en doelstelling van het onderzoek	pagina 4
2.1 Doelstelling van dit deel van het onderzoek	
2.2 Verwachte resultaten	
3. Het onderzoek	pagina 5
3.1 Onderzoeksgroep	
3.1.1 Deskundigen uit de vier grote steden	
3.1.2 Welzijnswerkers uit Utrecht	
3.2 Respons	
3.2.1 Respons per beroepsgroep	
3.3 Representativiteit	
3.4 Bruikbaarheid	
4. Resultaten van het onderzoek	pagina 8
4.1 Huidige expertise	
4.2 Informatiebehoefte	
4.3 Website	
4.4 Toekomstige betrokkenheid bij het project	
5. Samenvatting en conclusies	pagina 12
5.1 Juristen	
5.2 Huisartsen	
5.3 Welzijnswerkers	
5.4 Conclusies	
Bijlage: Vragenlijst	pagina 14

1. Inleiding

In 2005 werd door de gemeente Utrecht in samenwerking met IDEA de themaweek 'Vrouwenrechten in beweging' georganiseerd. Tijdens deze themaweek stonden de veranderingen in het familie- en strafrecht in zowel Marokko en Turkije en de gevolgen van deze wetwijzigingen voor Turkse en Marokkaanse vrouwen in Nederland centraal. De informatiebijeenkomsten tijdens deze themaweek in Utrecht boden meer dan tweehonderd Turkse en Marokkaanse vrouwen de ruimte om zich op te hoogte te stellen van de nieuwe wetgeving. De informatiebehoefte bij de vrouwen bleek zeer groot evenals de roep om meer informatie en ondersteuning. De rechtspositie van vrouwen bij huwelijk en echtscheiding zijn zeer bepalend voor de maatschappelijke positie en de emancipatie van de Turkse en Marokkaanse vrouwen die in Nederland wonen.

Gelijke rechten voor mannen en vrouwen – in Nederland en in de herkomstlanden - vormen een belangrijk uitgangspunt voor de emancipatie van migrantenvrouwen. Maar als die gelijke rechten wettelijk gerealiseerd zijn, dan moeten vrouwen daar ook in de praktijk gebruik van kunnen maken. Eerste voorwaarde daarvoor is dat vrouwen zich bewust zijn van hun rechten. Tweede voorwaarde is dat vrouwen de mogelijkheid hebben om elkaar te steunen om die rechten in de praktijk te realiseren. Derde voorwaarde is dat professionals – politie, hulpverlening, advocatuur etc – over voldoende deskundigheid beschikken om te garanderen dat vrouwen hun recht te krijgen. Deze voorwaarden gelden voor alle vrouwen. Als het gaat om de rechten van migrantenvrouwen is het voldoen aan deze voorwaarden echter vaak gecompliceerd omdat zij – bijvoorbeeld bij huwelijk, echtscheiding of huiselijk geweld - niet alleen met de Nederlandse wetgeving, maar ook met wetgeving in het land van herkomst te maken hebben.

IDEA initieert daarom vanuit haar verantwoordelijkheid als organisatie voor emancipatieondersteuning de ontwikkeling van een lokaal steunpunt voor de rechten van migrantenvrouwen, waardoor vrouwen zich bewust worden van hun rechten en over voldoende informatie en deskundige ondersteuning kunnen beschikken om die rechten in de praktijk te realiseren.

1.1 Doelstelling project

De doelstelling van het project 'Vrouwenrechten in Beweging' is het bundelen van informatie en expertise ten aanzien van het gewijzigde familie- en strafrecht in Turkije en Marokko en het ontwikkelen van een stappenplan voor het opzetten van een Steunpunt Vrouwenrechten Utrecht voor Turkse en Marokkaanse vrouwen aangaande die wetwijzigingen in de herkomstlanden en de gevolgen daarvan voor de positie van vrouwen in Nederland.

2. Uitgangspunt en doelstelling onderzoek

Uitgangspunt voor de ontwikkeling van het Steunpunt Vrouwenrechten vormen de (juridische) knelpunten en de wensen van vrouwen ten aanzien van informatievoorziening en ondersteuning. IDEA heeft in de startfase van het project daarom onderzoek gedaan naar de inhoud van die wensen van de vrouwen zelf. Tijdens twee panelbijeenkomsten met respectievelijk 45 Turkse en 40 Marokkaanse vrouwen is geïnterviewd wat de behoefte van Turkse en Marokkaanse vrouwen is aan informatie over hun rechten en aan ondersteuning bij het verkrijgen van hun rechten. De resultaten van dit onderzoek vormen de basis voor de ontwikkeling van een eerste concept van het informatie- en expertiseaanbod van het Steunpunt Vrouwenrechten. Op die wijze is gegarandeerd dat het Steunpunt straks aan de behoefte van de doelgroep zal voldoen.

Naast het tegemoetkomen aan een bestaande behoefte binnen de doelgroep is een belangrijke voorwaarde voor de inrichting van het Steunpunt Vrouwenrechten dat de informatie, dienstverlening en ondersteuning niet ook al elders aanwezig is.

Het tweede deel van het onderzoek van IDEA spitste zich daarom toe op de 'experts'

2.1 Doel van dit onderdeel van het onderzoek

Naar aanleiding van de resultaten van de panelbijeenkomsten, de bestaande expertise, informatie en ondersteuning van of door verschillende actoren in kaart brengen. (gemeenten, hulpverlening, welzijnsinstellingen, politie, justitie, advocatuur, mbo, hbo en universitaire sociaal-juridische opleidingen etc.)

2.2 Verwachte resultaten

- Inzicht verkrijgen in de 'open gaten' ten aanzien van expertise, informatiemateriaal en ondersteuningsmogelijkheden.
- Het onderwerp is op de agenda gezet bij zelforganisaties, (hulpverlenings)instellingen, juristen en bij de gemeente).
- Er is een expertisenetwerk opgezet van betrokken experts, adviseurs en hulpverleners waarop het Steunpunt Vrouwenrechten een beroep kan doen of vrouwen naar kan doorverwezen.

3. Het onderzoek

3.1 Onderzoeksgroep

Bij de bestuursdienst van de gemeente Utrecht is in eerste instantie geïnformeerd of er een adressenbestand was van de deskundigen die IDEEA in het kader van dit onderzoek wilde benaderen. Er bleek geen adressenbestand beschikbaar te zijn van degenen die in voorkomende gevallen Turkse en Marokkaanse vrouwen juridisch of sociaal ondersteunen of adviseren als zij geconfronteerd worden met de gevolgen van de wetgeving in zowel Nederland als in het land van herkomst.

3.1.1 Deskundigen uit de vier grote steden

Eerst aangewezen deskundigen op dit terrein waren uiteraard juristen: advocaten en rechtshulpverleners. Gezien de bevolkingssamenstelling hebben we als onderzoeksgroep gekozen voor juristen die werkzaam zijn in de vier grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

In dezelfde steden zijn ook alle huisartsen aangeschreven. De adressen van zowel de juristen als de huisartsen zijn via het telefoonboek achterhaald. Resultaat was dat in de vier grote steden een even grote groep huisartsen als juristen kon worden benaderd. Aan ongeveer 170 beroepsbeoefenaars uit ieder van deze twee beroepsgroepen is de schriftelijke vragenlijst met begeleidende brief en antwoordenvolpette per post toegezonden.

3.1.2 Welzijnswerkers uit Utrecht

Van overige hulpverleners en welzijnswerkers zijn de adressen niet via een telefoongids te achterhalen. Daarom is aan de drie grote wijkwelzijnsorganisaties in Utrecht gevraagd om ten behoeve van dit onderzoek hun mailinglijst van medewerkers ter beschikking te stellen.

Twee van de welzijnsorganisaties gaven aan niet over een mailinglijst van medewerkers te beschikken.

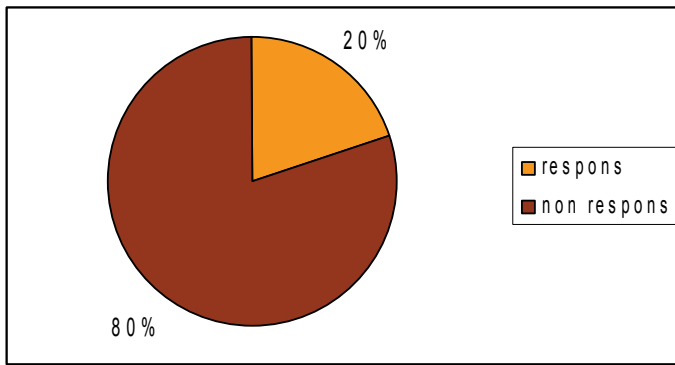
Een van deze twee organisaties heeft op ons verzoek wel het enquête formulier doorgestuurd naar een leidinggevende die verder zorgde voor een interne mailing. Niet bekend is hoeveel medewerkers via deze interne mailing zijn bereikt.

Van de derde organisatie hebben we uiteindelijk voor eenmalig gebruik over de e-mail adressenlijst kunnen beschikken. Via e-mail is de vragenlijst naar 39 welzijnswerkers verzonden.

3.2 Respons

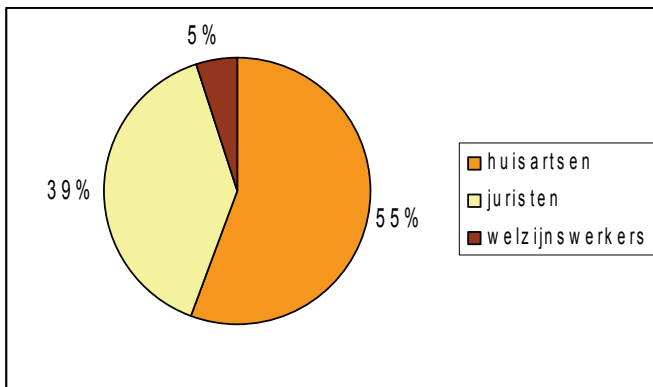
De enquête onder 380 juristen en huisartsen uit Utrecht, Rotterdam, Amsterdam en Den Haag leverde 20 % respons op (zie figuur 1).

Figuur 1 Respons en non-respons (N=380)

Het gaat hierbij om totaal 75 respondenten waaronder 41 huisartsen, 30 juristen en 4 welzijnswerkers.

Figuur 2 Vertegenwoordigde beroepsgroepen onder respondenten (N=75)

3.2.1 Respons per beroepsgroep

Als we naar de drie beroepsgroepen afzonderlijk kijken, blijkt de respons uit de groep benaderde juristen 18%, onder huisartsen 25% en onder de Utrechtse welzijnswerkers 10%.

Opvallend is dat het aantal respondenten dat Turkse en/of Marokkaanse cliënten heeft hoog is. Slechts 10,7 % van de respondenten geeft aan geen cliënten onder deze bevolkingsgroepen te hebben.

Tabel 1: Respondenten met Turkse en/of Marokkaanse cliënten <i>(meerdere antwoorden mogelijk)</i>			
	Juristen (N=30)	Huisartsen (N=41)	Welzijnswerkers (N=4)
Ja, Turkse cliënten	25	37	4
Ja, Marokkaanse cliënten	22	38	4
Nee, geen van beide	5	3	0
Geen antwoord	0	0	0

De hoge mate van betrokkenheid als juridisch of medisch adviseur of hulpverlener bij Turkse en/of Marokkaanse cliënten is er wellicht de oorzaak van dat het percentage 'geen antwoord' bij alle vragen heel erg laag is.

3.3 Representativiteit

Anderzijds kan het beeld dat uit de enquête naar voren komt vertekend zijn als met name degenen die al Turkse of Marokkaanse cliënten hebben, de vragenlijst hebben geretourneerd, terwijl degenen die wel aangeschreven zijn, maar die geen Turkse of Marokkaanse cliënten hebben, de vragenlijst niet hebben ingevuld. Het onderzoek kan daarom niet als representatief beschouwd worden voor de mening van juristen en huisartsen uit de vier grote steden. Dit zelfde geldt - gezien het geringe bereik en de lage respons – ook voor welzijnswerkers in alleen de stad Utrecht.

3.4 Bruikbaarheid

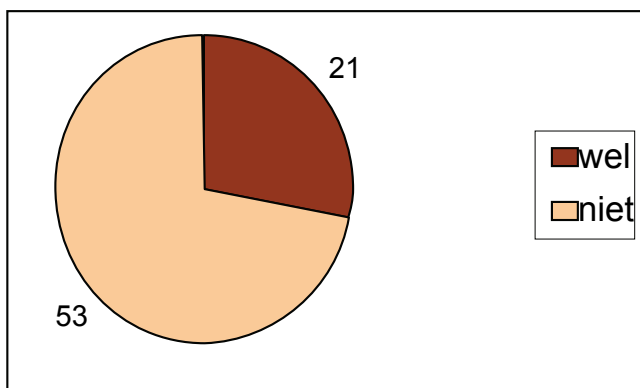
Voor de doelstelling van dit onderzoek – de bestaande expertise, informatie en ondersteuning van of door verschillende actoren in kaart te brengen – zijn de antwoorden van juist deze respondenten echter zeer verhelderend, omdat deze een goed beeld geven van de bestaande expertise en van de 'witte vlekken' onder de specifieke groepen beroepsbeoefenaars, die in hun praktijk regelmatig Turkse en Marokkaanse vrouwen ontmoeten, die te maken hebben met de dubbele wetgeving.

4. Resultaten van het onderzoek

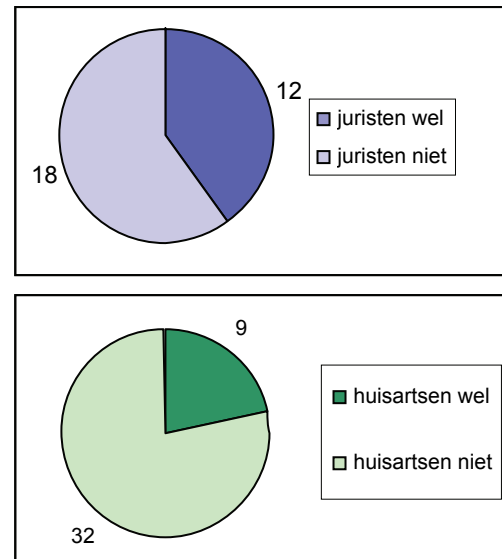
4.1 Huidige expertise

Van de totale groep respondenten geeft ruim 70% aan niet op de hoogte te zijn van de recente veranderingen in de Turkse en Marokkaanse wetgeving.

Figuur 3: Respondenten die al op de hoogte waren van de wetswijzigingen in Turkije en Marokko

Figuur 4: Wel en niet op de hoogte per beroepsgroep

Als we naar de afzonderlijke beroepsgroepen kijken, dan valt op dat hierover bij de huisartsen het minst bekend is (78%) en dat ook 3 van de vier welzijnswerkers hiervan niet op de hoogte zijn. Bij de juristen is de onbekendheid met de wetswijzigingen iets lager: van de juristen is namelijk 60% nog niet op de hoogte. Hieronder vallen overigens ook de vijf juristen zonder Turkse en/of Marokkaanse cliënten. De onbekendheid onder juristen met Turkse en/of Marokkaanse cliënten is minder dan de helft (48%).

Tabel2: Aantal respondenten dat al op de hoogte was van de recente veranderingen in de Turkse en Marokkaanse wetgeving (meerdere antwoorden mogelijk)

	Juristen (N=30)	Huisartsen (N=41)	Welzijnswerkers (N=4)	Totaal (N=75)
Ja, van de Turkse wetswijziging(en)	9	2	1	12
Ja, van de Marokkaanse wetswijziging(en)	10	7	1	18
Nee	18	32	3	53
Geen antwoord	0	1	0	1

In tabel 3 is een overzicht gegeven van de respondenten die vinden dat de wetwijzigingen van belang zijn voor hun werk. Voor 57% van de respondenten is dat inderdaad van toepassing. Tussen de drie beroepsgroepen is hier een duidelijk verschil tussen de antwoorden. Namelijk: alle juristen met Turkse en/of Marokkaanse cliënten geven aan dit van belang te vinden, met uitzondering van de vijf juristen die in hun huidige praktijk geen Turkse of Marokkaanse cliënten hebben..

. Tabel 3: Aantal respondenten dat aangeeft dat deze wetten van belang zijn voor hun werk				
	Juristen (N=30)	Huisartsen (N=41)	Welzijnswerkers (N=4)	Totaal (N=75)
Ja	22	17	4	43
Nee	5	17	0	22
Geen antwoord	2	8	0	10

Ook de welzijnswerkers vinden alle vier de wetgeving voor hun werk belangrijk.

Daarentegen acht van de huisartsen slechts 41% de wetgeving wel van belang voor hun huidige praktijk tegenover eenzelfde percentage dat dit niet van belang vindt.

4.2 Informatiebehoefte

Bijna alle juristen met Turkse of Marokkaanse cliënten antwoordden dat zij ook behoefte hebben aan meer informatie en ondersteuning ten aanzien van de wetwijzigingen in Turkije en Marokko en de gevolgen daarvan voor hun cliënten (tabel 4). Bij de huisartsen geeft bijna de helft aan behoefte te hebben aan meer informatie en ondersteuning over de veranderde wetgeving.

Tabel 4: Behoefte aan meer informatie en ondersteuning over de veranderde Turkse en Marokkaanse wetgeving, actuele ontwikkelingen en jurisprudentie en de consequenties hiervan voor cliënten.			
	Juristen (N=30)	Huisartsen (N=41)	Welzijnswerkers (N=4)
Ja	22	20	3
Nee	7	20	1
Geen antwoord	1	1	0

In het onderzoek is ook gevraagd over welke specifieke onderwerpen meer informatie of ondersteuning gewenst is. Daaruit komen de volgende prioriteitenlijstjes naar voren:

Tabel 5: Prioriteiten van juristen (meerdere antwoorden mogelijk)	(N=30)
Huwelijk (o.a. Rechtsgevolgen in Marokko/Turkije of bij ambassade gesloten huwelijken)	22
Echtscheiding onder dubbele wetgeving	20
Buitenlands bezit bij echtscheiding	19
Gevolgen dubbele wetgeving	14
Verstoting	9
Vrouwen die in het buitenland worden achtergelaten	8
Gevolgen polygamie	8
Erfrecht	8

Tabel 6: Prioriteiten Huisartsen (meerdere antwoorden mogelijk)	(N=41)
Huwelijk (o.a. Rechtsgevolgen in Marokko/Turkije of bij ambassade gesloten huwelijken)	18
Echtscheiding onder dubbele wetgeving	16
Vrouwen die in het buitenland worden achtergelaten	12
Verstoting	12
Gevolgen dubbele wetgeving	9
Gevolgen polygamie	8
Buitenlands bezit bij echtscheiding	7
Erfrecht	7

Opvallend is dat de wettelijke context rond huwelijk en echtscheiding in de prioriteitenlijst van beide beroepsgroepen bovenaan staat. Verschil is er echter wel in de direct daarop volgende prioriteiten: bij juristen zijn dat buitenlandse bezittingen en de gevolgen van de dubbele wetgeving en bij de huisartsen: vrouwen die in het buitenland worden achtergelaten en verstoting.

4.3 Website

Aan respondenten is ook gevraagd op welke wijze in het vervolg geïnformeerd willen worden.

Bij alle beroepsgroepen scoorde daarbij 'via een website' het hoogst, direct gevolgd door 'via e-mail'.

Vervolgens is ook gevraagd op welke wijze de nieuwe informatie dan gebruikt zou worden. Ook daarover zijn respondenten uit alle drie de beroepsgroepen het eens: bovenaan staat het beter kunnen voorlichten van cliënten (tabel 7)

Tabel 7: Wijze waarop respondenten nieuwe kennis gaan gebruiken <i>(meerdere antwoorden mogelijk)</i>			
	Juristen (N=30)	Huisartsen (N=41)	Welzijnswerkers (N=4)
Om cliënten beter voor te lichten	22	18	3
Om nieuw/ander beleid te ontwikkelen	2	1	0
Om medewerkers van mijn organisatie voor te lichten	2	1	1

4.4 Toekomstige betrokkenheid bij het project

Aan het eind van de enquête is gevraagd of respondenten in het vervolg betrokken willen blijven bij het project van IDEA. Twintig van de juristen en tien van de huisartsen gaven daarbij aan dat ze in elk geval op de hoogte gehouden willen worden. Voor actieve meedenken over de voorgeving van het project had slechts een enkele jurist belangstelling.

5. Samenvatting en conclusies

5.1 Juristen

Van de 30 juristen die reageerden hebben er slechts vijf geen Turkse en/of Marokkaanse cliënten. Vrijwel alle juristen met Turkse en/of Marokkaanse cliënten willen graag betrokken blijven bij het project van IDEA. Ze willen geïnformeerd worden door middel van respectievelijk, een website, e-mail en enkelen ook via een expertmeetings. In meeste gevallen hebben de juristen behoefte aan informatie met betrekking tot het huwelijk (o.a. rechtsgevolgen van in Marokko/Turkije of bij een ambassade gesloten huwelijken) en echtscheiding, buitenlands bezit bij echtscheiding en de gevolgen van dubbele wetgeving. Juristen geven verder aan deze kennis vooral te willen gebruiken om hun cliënten beter voor te lichten en in enkele gevallen ook de medewerkers van eigen organisatie voor te lichten. Een aantal juristen voegde daar aan toe dat ze deze kennis voor eigen expertise willen gebruiken met oog op de toekomstige zaken.

“Vaak krijg ik bij toepassing van het Nederlands recht vragen over de erkenning van die uitspraak in Turkije of Marokko. Iets meer info op de website daarover zou praktisch zijn voor cliënten.”

Advocaat

“Geweldig initiatief, als praktijkmens is het moeilijk alle ontwikkelingen zelf bij te houden”

Jurist

5.2 Huisartsen

De 41 huisartsen onder de respondenten hebben op drie artsen na allen Turkse en Marokkaanse cliënten. De meeste huisartsen waren niet op de hoogte van de recente veranderingen in de Turkse en Marokkaanse wetgeving. Zij vinden deze wetten zijdelings van belang voor hun werk, maar wel goed om ervan op te hoogte te zijn.

Huisartsen hebben behoefte aan informatie over de gevolgen van veranderende Turkse en Marokkaanse wetgeving aangaande huwelijk en echtscheiding, maar ook rond verstoting en het achterlaten van vrouwen in het land van herkomst.

Daarbij gaat het alleen om actuele ontwikkelingen voor zover die van belang zijn voor huisartsen. Voor hun functie vinden zij het niet noodzakelijk om in detail de wetgeving te kennen.

Wel vinden zij het zinvol om deze informatie eerst zelf te kunnen vergaren om vervolgens hun patiënten de juiste weg te kunnen wijzen. Daarom hebben ze behoefte aan beknopte informatie over deze wetswijzigingen. Huisartsen willen ook via een website geïnformeerd te worden. Maar daarnaast zou een

“Voor mijn functie vind ik het niet noodzakelijk om zelf in detail de wetgeving te kennen. Wel vind ik het zinvol om patiënten de juiste weg te kunnen wijzen om deze informatie zelf te kunnen vergaren.”

Huisarts

nieuwsbrief of schriftelijk informatie ook gewaardeerd worden. Sommige huisartsen geven aan dat ze door gebrek aan tijd beknopte schriftelijk informatie wenselijker achten dan informatie via een website.

5.3 Welzijnswerkers

Door de geringe respons van welzijnswerkers is geen duidelijk beeld te schetsen van de huidige expertise en informatiebehoefte van welzijnswerkers.

5.4 Conclusies

Gerelateerd aan de doelstelling en de verwachte resultaten kan geconcludeerd worden dat de uitkomsten van dit deel van het onderzoek een goed beeld schetsen van de bestaande expertise en de 'witte vlekken'. Daarmee biedt dit onderzoek een goede basis voor de verdere inhoudelijke ontwikkeling van de rol en functie van het Steunpunt Vrouwenrechten.

Ook aan de secundaire doelstelling – het uitbreiden van het netwerk van deskundigen – heeft het onderzoek gezien de hoge respons van direct betrokken deskundigen ruimschoots voldaan. Met een aantal van de respondenten - die aangaven daar belangstelling voor te hebben - is inmiddels contact opgenomen.

Bijlage: Vragenlijst

Gemeente Utrecht, Afdeling Welzijn
IDEA, Expertisecentrum voor Emancipatie in Utrecht

Datum: december 2007

VRAGENLIJST

1. Was u al op de hoogte van de recente veranderingen in de Turkse en Marokkaanse wetgeving? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- Ja, van de Turkse wetswijziging(en)
- Ja, van de Marokkaanse wetswijziging(en)
- Nee

2 Zijn deze wetten voor uw werk van belang?

- ja
- nee

3. Heeft uw organisatie Turkse en Marokkaanse cliënten? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- Ja, Turkse cliënten
- Ja, Marokkaanse cliënten
- Nee, geen van beide

4. Wat zijn de werkterreinen van uw organisatie? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- juridisch
- Welzijn, namelijk:.....
- (Geestelijk)gezondheid, namelijk:.....

5. Over welke informatie of expertise beschikt u al voldoende?

.....
.....
.....
.....

6. Heeft u behoefte aan meer informatie en ondersteuning over de veranderde Turkse en Marokkaanse wetgeving, actuele ontwikkelingen en jurisprudentie en de consequenties hiervan voor uw cliënten?

- Ja, namelijk.....
 Nee

7. Aan welke informatie heeft u behoefte? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Huwelijk (o.a. Rechtsgevolgen in Marokko/Turkije of bij ambassade gesloten huwelijken)
 Buitenlands bezit bij echtscheiding
 Vrouwen die in het buitenland worden achtergelaten
 Verstoting
 Gevolgen polygamie
 Erfrecht
 Gevolgen dubbele wetgeving
 Echtscheiding onder dubbele wetgeving
 Anders, namelijk
 Geen

8. Op welke wijze wilt u geïnformeerd worden (meerdere antwoorden mogelijk)

- Via een website
 Door expertmeetings
 e-mail (graag invullen)
 Anders, namelijk

9. Op welke wijze gaat u deze kennis gebruiken? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Om nieuw/ander beleid te ontwikkelen
 Om cliënten beter voor te lichten
 Om de medewerkers van mijn organisatie voor te lichten
 Anders, namelijk

Tenslotte willen we u nog wat over uzelf vragen.

10. Wat is uw huidige functie

- Jurist
- Sociaal Juridische Dienstverlener
- iets anders namelijk

11 Wilt u bij het project van IDEA betrokken blijven?

- ja, ik wil op de hoogte gehouden worden
- Ja, ik wil actief meedenken
- nee

Heeft u nog opmerkingen of suggesties?

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst!